

Експликација за магистерски труд

Тема: Преводните еквиваленти на македонскиот можен начин во англискиот јазик

1. Мотив за избор на темата: научна и стручна оправданост

Мотивацијата за изработка на овој магистерски труд пред сè произлегува од потребата за подлабоки контрастивни македонско-англиски истражувања во областа на модалноста.

При читањето на други истражувачки трудови, статии и книги се покажува дека македонскиот можен начин е во состојба на актуелизирање на првичната функција на словенскиот кондиционал, кој во македонскиот јазик се изразува со *би*-конструкцијата. Исто така, потенцијалот во македонскиот јазик сè почесто се употребува во контексти надвор од условните реченици, а доаѓа и до ширење на неговата прагматичка функција (Митковска, 2016). Според многумина автори (на пр. Конески, 2004), македонскиот можен начин во современиот јазик ја зголемува потенцијалната употреба надвор од условниот период, посебно во разговорниот стил.

Поради тоа, решивме да ја истражиме употребата на можниот начин во македонскиот јазик надвор од контекстот на условните реченици и да ја споредиме со начините на изразување модалност на англиски јазик, односно да направиме контрастивна анализа помеѓу средствата за изразување потенцијална модалност во македонскиот и во англискиот јазик.

2. Теориска рамка

Категоријата начин е граматичко средство за изразување на семантичката категорија модалност. „Модалноста се разликува од времето и аспектот со тоа што не упатува директно на некои карактеристики на настанот, туку на статусот на

пропозицијата“ (Palmer, 2001:1). Од семантичка гледна точка ги разликуваме следните видови модалност (Quirk et al., 1985:219-220; Huddleston & Pullum, 2002:178; Palmer, 2001; Downing, 2006:379-393): епистемичка, деонтичка и динамичка. Со епистемичката модалност говорителот ја потврдува вистинитоста на пропозицијата, или изразува сомнеж во нејзината вистинитост. Со деонтичката модалност говорителот искажува желба, дозвола, наредба, молба, забрана, итн. Со динамичката модалност, пак, говорителот изразува способност, ментална и физичка, да се оствари активноста изразена со глаголот. Одредени автори (меѓу кои Quirk et al, Downing) го користат терминот *intrinsic modality* за деонтичка модалност, а *extrinsic modality* за епистемичката модалност.

Во поглед на јазичните средства со кои се кодираат модалните значења, Палмер (Palmer, 2001:19) разликува три начини на маркирање на категоријата модалност: 1) поединечни суфикси, клитики и партикули, 2) додавање на наставки и 3) модални глаголи. Даунинг (Downing, 2006:380-381) ги наведува модалните глаголи како главно средство за изразување модалност во англискиот јазик, додека Крамер (Kramer, 1986:10) ги наведува следните партикули како средства за изразување на модалност во македонскиот јазик: *ако*, *би*, *да*, *додека(не)*, *дури(не)*, *ќе* и *нека*.

Категоријата начин во македонскиот јазик се употребува „за означување на ставот на зборуваачот кон дејството“ (Бојковска и др., 2008:182). Во македонскиот јазик разликуваме три начини. Со исказниот начин „се зазема неутрален став кон дејството затоа што се предава како реалност“ (Бојковска и др., 2008:182). Со заповедниот начин се искажува заповед. Можниот начин служи за дејството да се предаде „во вид на можност да се изврши“ (Бојковска и др., 2008:182).

Можниот (потенцијален) начин „служи за изразување претполагано (при определени услови), можно или посакувано дејство, независно од времето“ (Бојковска и др., 2008:207). Според ова, можниот начин спаѓа во епистемичка модалност.

Според Конески (2004:500, 501), „можниот начин го среќаваме во главната реченица со подредена условна“, а „се јавуваат формите со *би* и во подредена реченица, преку која е заправо искажан пак условот“.

Потенцијалниот начин надвор од составот на условните реченици се употребува „да изразува можност на дејството без точно претставување на неговиот услов“ (Конески, 2004:501), да изрази желби, клетви и благослови (оптативна функција) и како „прагматичка стратегија за заштита на лицето“ (Митковска, 2016). Во врска со оваа употреба Крамер (Kramer, 1986:115) го воведува терминот *статус*. Овој термин „се однесува на категорија која го одредува односот на говорителот кон опишаниот настан“. Таа тврди дека формите со *би* „укажуваат на ставот на говорителот дека дејството, иако возможно, е помалку веројатно дека ќе се оствари“. Ова укажува на хипотетичката природа на партикулата *би*.

Можниот начин во македонскиот јазик се кодира со партикулата *би* и глаголската л-форма (Бојковска и др., 2008:207; Конески, 2004:499). „Партикулата потекнува од стариот конјунктив на глаголот **byti*, кој со текот на времето ги изгубил наставките (за разлика од другите јужнословенски јазици, како српскиот и бугарскиот), а л-формата претставува рефлекс на *participium praeteriti activi secundum*“ (Тополињска 2008: 44, преземено од Митковска 2016). Крамер (1986:104) наведува дека партикулата *би* е тесно поврзана со глаголот, помеѓу неа и глаголската л-форма може да дојдат само кратките заменски форми и формите на глаголот *сум* (*Долго гледа така Соколе и му се чини дека никогаш не би му се здодеало да гледа* – Конески, 1981:79, преземено од Крамер, 1986).

Според Конески (2004:500), потенцијалното значење на формите со *би* „се состои во тоа што едно дејство се претполага како можно да се изврши.“ Како што напоменавме погоре, ова истражување ќе ја опфати само употребата на можниот начин надвор од условните реченици.

Она што можеби најмногу одговара на оваа употреба на македонскиот можен начин во англискиот јазик е она што Хаделстон и Пулам (Huddleston & Pullum, 2002:200) го нарекуваат „the tentative use“ на англиските модални глаголи, односно употребата на модалните глаголи во минато време. Минатото време им дава на модалните глаголи „елемент на колебаивост, скромност, учтивост“ (Huddleston & Pullum, 2002:200).

(7) *It might/could be described as an act of provocation.* (Huddleston & Pullum, 2002:200)

‘Би можело да се опише како чин на провокација.’

(8) *Might/ Could I have a little more sugar?* (Huddleston & Pullum, 2002:200)

‘Може ли да добијам малку повеќе шеќер?’

(9) *Would you tell them we’re here.* (Huddleston & Pullum, 2002:200)

‘Би можеле ли да им кажете дека сме тука?’

(10) *I would/ should like to see him tomorrow.* (Huddleston & Pullum, 2002:200)

‘Би сакала да го видам утре.’

Оваа употреба е многу слична на употребата на формите со *би* во македонскиот јазик. Поради ова, се очекува токму оваа употреба на англиските модални глаголи да се јави како еквивалент на македонскиот можен начин надвор од условните реченици.

3. Предмет и цел на истражувањето

Предмет на истражување во овој труд ќе бидат преводните еквиваленти на македонскиот можен начин во англискиот јазик. Ќе се истражи употребата на средствата за изразување на потенцијалниот начин надвор од составот на условните реченици во македонскиот јазик и истата ќе се спореди со употребата на англиските модални глаголи. Целта е да се открие во кои употреби македонскиот потенцијал се преведува со англискиот модален глагол *would* или други модални глаголи и конструкции.

Сознанијата од овој труд ќе придонесат за подлабоко разбирање на оваа конструкција, како и за нејзиното соодветно преведување на англиски јазик. Исто така, истите ќе помогнат да се подобри наставата, односно наставниците ќе може да им објаснат на учениците кои се функциите на можниот начин во македонскиот јазик и кои конструкции во англискиот јазик ги имаат истите тие функции.

Како основа за оваа употреба на македонскиот можен начин ќе се земе поделбата на употреби направена од Митковска (2016). Првата употреба е да изрази хипотетичко

значење- можност да се изврши дејството, односно „евентуална можност при што не изразува глаголско дејство коешто вистински се случува во сегашноста, минатото или иднината, туку со него само се потенцира можноста, дека едно дејство може или можело да се исполни“ (Митковска, 2016).

(1) *Да те прашам: би учел ли за судија?*

Другата употреба е оптативната – за изразување клетви и благослови. Во народните говори оваа употреба е една од позастапените (2). „Во стандардниот јазик можниот начин се јавува во реченици со експресивно-желбена нијанса“ (Митковска, 2016) (3).

(2) *Да би куришум те удрил!* (Конески, 2004:500)

(3) *Колку би сакал да ја видам.* (Конески, 2004:501)

Третата употреба е прагматичка. Според Митковска (2016) „можниот начин ја ублажува категоричноста на исказот, па затоа се користи како прагматичка стратегија за „заштита на лицето“ (face-saving strategy)“. Кога говорителот сака да се изрази учтиво и скромно го користи можниот начин.

(4) *Секако би ви бил многу благодарен.*

Ова истражување е всушност корпусно истражување кое ќе користи примери од македонски литературни дела коишто се преведени на англиски јазик. Ќе се користи методот на контрастивна анализа.

4. Опис на корпусот и методологија на истражувањето

Истражувањето во овој труд ќе се направи со контрастивна анализа на употребите на македонскиот можен начин и средствата за искажување модалност во англискиот јазик кои соодветствуваат на тие употреби. „Контрастивната анализа (КА) претставува лингвистичка дисциплина која се занимава со споредба на два или повеќе јазика со цел да се дефинираат и да се квантифицираат сличностите и разликите меѓу нив“ (Митковска, Кусевска и Бужаровска, 2013:37). Контрастивната анализа може да биде спроведена на

сите јазични нивоа. „КА има теориско и апликативно значење. Во општата лингвистика има примена во дисциплините јазична типологија, јазици во контакт, дескриптивна граматика, а се користи и во теоријата за усвојување втор/странски јазик, за педагошки цели и во теоријата на преведување. Контрастивната анализа започнува со селекција на определени јазични елементи кои ќе се споредуваат, бидејќи споредбата на јазикот во целина не е можна. Постапката (според James, 1980) се состои од три фази:

1. дескрипција на селектираните елементи во двата јазика;
2. сопоставување на двата система, односно определување на формална кореспонденција и семантичка еквиваленција;
3. споредување, односно определување на типот и степенот на сличности и разлики меѓу споредуваните елементи од двата јазика.“ (Митковска, Кусевска и Бужаровска, 2013:37,39).

Ќе се анализираат примери од македонски литературни дела кои се преведени на англиски јазик. Примерите прво ќе се поделат според употребата на македонскиот можен начин (надвор од составот на условните реченици), а потоа ќе се бараат нивните англиски еквиваленти. Целта ќе биде да се открие во кои употреби македонскиот можен начин се преведува со англискиот модален глагол *would* или други модални глаголи и конструкции.

Корпусот ќе биде составен од околу 1.000 примери од македонски книжевни дела кои се преведени на англиски јазик.

5. Придобивки и ограничувања

Ова истражување ќе помогне да се добие увид во начините на изразување потенцијална модалност во македонскиот и англискиот јазик, нивните сличности и разлики. Покрај тоа, ќе се согледаат преводните еквиваленти во англискиот јазик на македонскиот можен начин, односно, како различните употреби на конструкциите со *би* во македонскиот јазик се преведуваат на англиски. Ова ќе биде прво истражување за

возможен начин од ваков вид, кое, се надеваме, ќе ја постави основата за дополнителни истражувања на оваа тема.

Како што веќе кажавме, корпусот ќе опфати примери од литературни дела, што значи дека анализата ќе се прави со примери од пишаниот јазик. Тоа значи дека говорниот јазик нема да биде опфатен во истражувањето.

6. Структура на трудот

Трудот ќе се состои од шест дела, и тоа: воведен дел, теориски дел, методологија, анализа на примерите од корпусот, заклучок и библиографија.

Во воведниот дел ќе се дефинира темата, ќе се покаже патот по кој е дојдено до избор на темата, ќе се наведе потребата која постои за такво истражување, како и придонесот кој таа тема ќе го има за науката.

Во теорискиот дел ќе се дефинира областа од која е темата. Ќе се даде попис на главните термини и ќе се понудат дефиниции и гледишта на познати истражувачи од областа.

Третиот дел ќе содржи опис на методот кој ќе се користи при истражувањето, а исто така и опис на корпусот.

Следниот дел ќе содржи анализа на примерите од корпусот. Примерите ќе бидат поделени според употребата на македонскиот можен начин и секоја употреба ќе се анализира одделно.

Петтиот дел ќе го содржи заклучокот добиен од истражувањето, ќе се наведат ограничувањата и ќе се дадат препораки за понатамошно истражување.

Во последниот дел ќе биде наведена користената литература.

7. Користена литература

Единици на кирилица:

Бојковска, С., Минова-Ѓуркова, Л., Пандев, Д., & Цветковски, Ж. (2008). *Општа граматика на македонскиот јазик*. Скопје: Просветно дело АД.

Конески, Б. (2004). *Граматика на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Просветно Дело АД. Редакција Детска Радост

Митковска, Л. (2016 –во печат). Можниот начин надвор од условниот период во современиот македонски јазик.

Митковска, Л., Кусевска, М., & Бужаровска, Е. (2013). *Корпусни истражувања на англискиот меѓујазик на македонските изучувачи*. Книга 1. Усвојување и меѓујазично влијание. Скопје: Прв приватен универзитет - ФОН

Единици на латиница:

Downing, A., & Locke, P. (2006). *English Grammar. A University Course. Second Edition*. Oxon and New York: Routledge

Huddleston, R., & Pullum, G. K. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press

Kramer, C. E. (1986). *Analytic Modality in Macedonian*. München: Verlag Otto Sagner

Palmer, F. R. (2001). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press

Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman